

Scientific quarterly (scientific-research article) of Islamic world political research.
Vol. 12, No. 1, Spring 2022, 1-20
DOI: 10.21859/priw-120101

Jurisprudential examination of cover candidacy in elections (case study: Iran)

Saeed Karami¹

Date received: 2021/01/11 Date of acceptance: 2022/02/18

بررسی فقهی حقوقی نامزدی پوششی در انتخابات

Abstract

According to the Constitution of the Islamic Republic of Iran, the government and the right of guardianship belong to God, who has pledged it through the people for their happiness. Relying on public opinion and governing the country based on the people's vote is explicitly stated in the constitution. Candidacy in elections is considered as a social commitment and contract. This commitment and contract must follow both the general rules of contracts and social contracts. Therefore, if the person is not serious in expressing his will and his presence is formal and preceded by collusion with the main candidate participating in the election, the structure of the contract is distorted. The formation of an obligation and agreement must be based on an explicit and clear will and be far from ambiguity, otherwise the issue of qualification and use of public resources will be negligible and the contract will not have legal effects.

Keywords: Elections, cover candidacy, formal contract, social contract, eligibility, Guardian Council

1. Assistant Professor of Law, Payame Noor University, Tehran, Iran , karami.t54@pnu.ac.ir

 Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA...

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام

بررسی فقهی حقوقی نامزدی پوششی در انتخابات (مطالعه موردی: ایران)

سعید کرمی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۳

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حکومت و حق ولایت از آن خداوند است که آن را از طریق مردم برای سعادت آنان به ودیعه نهاده است. اتکای به آرای عمومی و اداره کشور بر اساس رأی مردم به صراحت در قانون اساسی بیان شده است. کاندیدا شدن در انتخابات حق اشخاص بوده و افراد نیز باید اوصاف قانونی مقرر را داشته باشند و در چارچوب های حقوقی وارد انتخابات شده و ثبت نام نمایند. نامزد شدن در انتخابات به مثابه تعهد و عقدی اجتماعی تلقی می شود. این تعهد و عقد هم از قواعد عمومی قراردادها و هم از عقود اجتماعی باید تبعیت کند. بنابر این هرگاه شخص در بیان اراده اش جدی نباشد و حضورش صوری و مسبوق به تبانی با نامزد اصلی شرکت کننده در انتخابات باشد ساختار عقد مخدوش است. تشکیل تعهد و توافق باید مبتنی بر اراده صریح و منجز بوده و به دور از ابهام باشد در غیر این صورت مسأله احراز صلاحیت و استفاده از منابع عمومی نیز بلاوجه بوده و عقد دارای آثار قانونی و حقوقی نخواهد بود.

واژه های کلیدی: انتخابات، نامزدی پوششی، عقد صوری، عقد اجتماعی، صلاحیت، شورای نگهبان.

۱. استادیار گروه حقوق دانشگاه پیام نور، تهران، ایران karami.t54@pnu.ac.ir

مقدمه

شرکت در انتخابات آزاد و منصفانه از جمله روش های مشارکت سیاسی مردم در اداره کشور است. مسأله انتخابات از زمان تشکیل جمهوری اسلامی همواره به طور جدی مورد اهتمام مسئولان ارشد نظام بوده است. انتخابات در دوران جنگ تحمیلی و ناآرامی های داخلی کشور و در هر شرایطی برگزار شده است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصول متعددی به موضوع انتخابات پرداخته و ابعاد آن را بیان کرده است. بر اساس قانون اساسی حکومت و حق ولایت از آن خداوند متعال است که آن را از طریق مردم برای سعادت آنان به ودیعه نهاده است (اصل ۵۶ ق.ا.ج.ا).

اصل ششم قانون اساسی اتکائی به آرائ عمومی و اداره کشور را بر اساس رأی و نظر مردم به صراحت بیان نموده است و مسیر های آن را نیز انتخاب رئیس جمهور و نمایندگان مجلس شورای اسلامی و همه پرسى و نظایر آن قراردادده است. قانون اساسی در مقدمه، فصل اول و در ۱۴ اصل به موضوع انتخابات توجه ویژه نموده است.

ماهیت حقوقی و فقهی کاندیدا شدن در قانون اساسی از عمومات فقهی و حقوقی تبعیت می کند. کاندیدا شدن برای انتخابات نوعی عقد و پیمان تلقی می گردد. برای صحت عقود و قراردادها قانون شرایطی را بیان نموده است که از جمله آنها منجز و صریح بودن اراده شخص مبنی بر نامزد شدن در انتخابات و همچنین صوری و نمایشی نبودن ورود آن نامزد در انتخابات است. اصل ۱۱۶ (یکصد و شانزدهم) قانون اساسی تصریح نموده است که نامزد ریاست جمهوری باید آمادگی خود را رسماً اعلام نماید. بیان متن و فحوای اصل مزبور حکایت از اراده منجز و جدی و بدون ابهام در نامزد شدن انتخابات دارد. حال پرسش این است که هرگاه نامزد انتخابات ریاست جمهوری بیان کند که در انتخابات نقش "کمکی" و "پوششی" داشته و یا اراده اش مبهم باشد آیا شورای نگهبان می تواند صلاحیت وی را احراز کند و آیا عقد و قرارداد صورت گرفته معتبر و دارای اثر است؟ این نوشتار با توجه به قواعد فقهی و حقوقی نظیر قاعده العقود تابعه للقصود و اکل مال به باطل و تعلیق در عقود و اصول متعدد قانون اساسی به این پرسش پرداخته است.

الف) نامزدی در انتخابات بر اساس عمومات حقوقی

مفاد قاعده تبعیت عقد از قصد

این قاعده را به اعتبار کثرت فروع و وسعت دامنه کاربردی آن می توان از قواعد مهم در فقه و حقوق به

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية تراسف العالم الاسلامی

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش های سیاسی جهان اسلام

۴

سال دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

شمار آورد. نقش تعیین کننده اراده در عقد، نکته اساسی در این قاعده است که از مباحث مهم حقوقی نیز به شمار می رود. نه تنها فقهای شیعه به این قاعده مکرراً در ابواب مختلف استناد کرده اند، بلکه فقهای اهل سنت نیز همواره به این قاعده تمسک کرده و گاهی از آن به قاعده «الامور بمقاصدها» تعبیر کرده اند و برای اثبات آن به آیات نیز استدلال نموده اند. (ابن قیم جوزی، ۱۴۱۱، ج ۳، ص ۹۵)

اراده و قصد، نقش اساسی را در انشاء و تکوین عقد دارد و ایجاد التزامات ناشی از عقد در حقیقت از اراده عقدی نشئت می گیرد. قاعده «العقود تابعه للقصد» نزد فقهای شیعه، بیانگر این حقیقت است و فقهای اهل سنت نیز با تعبیرهای مختلف، این اصل را به طور اجمال پذیرفته اند. (ابوزهرة، ۱۳۷۵ ق، ص ۲۵۰، و ابن تیمیه، ۱۴۰۸ ق، ج ۳، ص ۲۳۶)

فقاها و حقوقدانان اراده عقدی را به دو نوع باطنی و ظاهری تقسیم کرده اند:

۱. اراده باطنی

اراده باطنی همان حالتی است که از آن به نیت تعبیر می شود. نیت یا اراده باطنی دارای دو عنصر اساسی است: اختیار و رضا.

اختیار: عبارت از قصدی است که به يك امر مقدور که ممکن الوجود و العدم است، تعلق می گیرد و شخص مختار می تواند یکی از آن دو را برگزیند.

اختیار در عقد، به مجرد اراده اجرای لفظی عقد یا چیزی که می توان جایگزین لفظ باشد، حاصل می شود و به همین دلیل است که اختیار با هزل منافات ندارد ولی با اکراه جمع نمی شود. رضایت: به آن حالت از اختیار گفته می شود که اشباع شده و به نهایت خود رسیده باشد و به آن حالت، میل و رغبت نیز می گویند.

حالت رضایت همواره شامل اختیار می شود اما البته عکس آن نیز صادق نیست؛ بنابراین رضایت با هزل سازگار نیست و با اکراه و خطا نیز جمع نمی شود. (البزودی، ۱۴۱۸ ق، ج ۴، ص ۱۰۵۰۳، ۱۳۹۷) فقهای حنفی انعقاد عقد را منوط به اختیار دانسته و رضایت را شرط صحت آن شمرده اند (ابن تیمیه، ۱۴۰۸، ج ۲، ص ۱۴۹، و ابن قدامه، ۱۳۸۸ ق، ج ۲، ص ۲۳۷). فقهای شافعی، مالکی و حنبلی اختیار و رضایت را متلازم شمرده اند و تحقق یکی از آن دو را بدون دیگری ممکن ندانسته اند.

بنابراین نظریه، عبارت و لفظ عقد باید به گونه ای ادا شود که حاکی از اختیار و رضایت باشد تا بیان

کننده اراده باطنی عاقد محسوب گردد (صبحی محمصانی، ۱۹۸۳ م، ج ۲، ص ۳۰).

۲. اراده ظاهری

اراده ظاهری عقد در حقیقت همان مفاد ظاهری لفظ است که بیان کننده قصد عاقد می باشد. از آنجا که اراده ظاهری با لفظ عقد کشف می شود، می توان گفت که امری بسیط است و اختیار و رضایت در آن قابل تفکیک نیست.

می توان از اراده باطنی به قصد و از اراده ظاهری به لفظ تعبیر کرد. اما در مقایسه آن دو و تشخیص اینکه کدام بر دیگری حاکم و غالب است، اختلاف نظر وجود دارد.

برخی از فقهای اهل سنت اراده ظاهری (لفظ) را بر اراده باطنی (قصد) حاکم شمرده اند و در نتیجه حکم به صحت تصرفات ناشی از عقد کرده و آن را مقتضای ظاهر لفظ عقد دانسته اند. (السنهوری، ۱۹۵۳، ج ۱، ص ۸۴) برخی دیگر به دنبال دلیلی گشته اند تا مطمئن شوند اراده باطنی عاقد، همان مفاد ظاهری عقد است؛ براساس این نظریه در حقیقت اراده باطنی است که حاکم محسوب می شود (صبحی محمصانی، ۱۹۸۳م، ج ۲، ص ۳۰).

۳. تطابق اراده باطنی و اراده ظاهری

تردیدی نیست که هرگاه تطابق دو اراده ظاهری و باطنی احراز شود، تمامی آثار شرعی عقد بر آن مترتب می گردد اما اگر چنین احرازی حاصل نگردد ممکن است دو حالت به وجود آید:

الف) اراده حقیقی و باطنی بر عقد وجود نداشته باشد که عقد صرفاً حالت صوری پیدا می کند مانند عقد مجنون، صبی غیر ممیز.

ب) وجود اراده حقیقی و باطنی مشکوک باشد که این حالت در مواردی پیش می آید که از آن به عیوب اراده یا عیوب عقد تعبیر می شود (همان، ص ۴۵۳).

در عقد صوری ممکن است قرارداد به سه صورت زیر منعقد شود:

۱ - حالت تباین که ملاک آن توافق متعاقدین بر ظاهر عقد، بدون توجه به حقیقت عقد و مفاد واقعی آن است؛ مانند موردی که تظاهر به عقد یا اقرار صوری به آن می کنند یا با توسل به عقد ظاهری، اموال خود را از ظالم و سارق نجات می دهند. عقد صوری گاه در مقدار ثمن یا مهر تحقق می یابد درحالی که اصل عقد کاملاً حقیقی و با اراده باطنی صورت گرفته است؛ مانند مواردی که قصد تظاهر به مهر زیاد یا ثمن در میان است.

۲- عقد هازل که الفاظ عقد معانی دیگر منظور می شود و حتی ظاهراً نیز قصد برخورد معنی، وجود

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهشهای باسی جهان اسلام

ندارد. (ابن عابدین، ۱۴۱۵ ق، ج ۵، ص ۱۰۹).

۳- عقد مجنون و مغمی علیه و صبی غیر ممیز که عبارت و لفظ عقد به نحوی باشد که قصدی بر آن تعلق نگرفته و لفظ بیانگر معنی مقصود نباشد، در هیچ کدام از آنها اراده حقیقی و باطنی عقد وجود ندارد؛ نظیر عقد کسی که به خطا لفظ عقد را به کار می‌گیرد یا از روی فراموشی آن را بر زبان می‌راند.

این موضوع می‌تواند با صور ذیل قابل تحلیل باشد:

اول: عقد بدون اراده تحقق نمی‌یابد، همان‌گونه که فقها در شرایط عمومی عقود به آن تصریح کرده‌اند که تابع بدون متبوع وجود نمی‌یابد.

بر اساس این مفاد، عقد غافل، هازل، غالت و شخصی که می‌داند در نهایت نمی‌خواهد عقد را منعقد کند که خود نوعی هازل تلقی می‌شود و قصد بر انشاء عقد ندارند، باطل است. قاعده «العقود تابعه للمقصود» به این معنا، دارای کلیتی است که شامل همه عقود می‌شود و معنی آن شرطیت اراده و قصد در عقود و عدم تحقق عقد بدون قصد است. مفاد قاعده بر اساس این تفسیر شامل ملازمه وجودی بین تحقق قصد و تحقق عقد نمی‌گردد. این ملازمه را می‌توان به دو صورت مورد بحث قرار داد:

الف) ماهیت قصد ملتزم تحقق عقد است که یقیناً این ملازمه باطل است.

ب) قصد هنگامی که در عقد متعلق به چیزی می‌شود، معنای آن این است که عقد تحقق یافته و عقد در این قصد مؤثر است و بر این اساس مفاد قاعده چنین می‌شود: «هر چیزی که در عقد قصد شده است»، بنابراین عقد تابع آن معنای قصد شده است.

دوم: عقد تابع قصد است؛ به این معنا که عقد از اموری است که احتیاج به دو طرف ایجاب و قبول و دو شیء که عوض و معوض قرار بگیرد دارد؛ بعد از آنکه عقد با این ارکان به وجود آمد، هر عقدی دارای اثر خاص است؛ مانند تملیک عین یا تملیک منفعت یا توکیل و امثال آن و همچنین هر عقدی دارای اثر خاصی است؛ مانند فوریت، تراضی، لزوم، جواز، تنجیز، تعلیق؛ نهایت اینکه عقد دلالت و ماهیتش را مشخص می‌کند؛ مفاد عقد در این خصوصیات (اصول و فروع) تابع نوع قصد است، بنابراین هنگامی که عاقد یکی از این امور را قصد می‌کند، عقد هم بر آن امور دلالت خواهد کرد.

سوم: نوع هر عقدی با قصد مشخص می‌گردد؛ اگر شخص قصد بیع داشت عقد بیع واقع می‌شود و اگر قصد عاریه داشت، عقد عاریه و در صورت قصد هبه، عقد هبه تحقق می‌یابد.

بر اساس این مفاد، قاعده «العقود تابعه للمقصود» به عقود اختصاص نداشته و شامل ایقاعات نیز می‌گردد و مفهوم آن دارای عقد ایجابی به معنی «ما قصد یقع» و عقد سلبی به معنی «ما لم یقصد لایقع»

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
مجموعه‌ای برای مطالعه و پژوهش در اسلام
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادین اسلام

۷

پژوهش‌های فقهی حقوقی نامزدی پوششی در اینجانات

می‌باشد. (بجنوردی، ۱۴۱۹ ق، ج ۳، ص ۱۱۸)

((علی کل حال تحقق هذه العناوين تابع لقصدها و بدون القصد لا تقع.... و ارادتها مع تحقق سائر الشرائط العقد.... اذ بدون القصد والاراده لا توجد ولا تتحقق)) مرحوم میرزا حسن بجنوردی تطابق قصد و عقد را لازم شمرده و نسبت به سائر شرایط و خصوصیات معامله یا شرایط ضمنی، آن را تابع عقد دانسته‌اند. (بجنوردی، ۱۴۱۹ ق، ج ۳، ص ۱۱۷)

۴. کاربرد قاعده العقود تابعه للقصد

با توجه به مفاد قاعده «العقود تابعه للقصد» که می‌توان آن را در سه معنی زیر خلاصه کرد، موارد کاربرد قاعده را در قوانین و مقررات مورد ارزیابی قرار می‌دهیم:

مفاده قاعده: این قاعده به چند معنی می‌تواند قابل بحث باشد:

مفاد اول: برای تحقق عقد اراده باید ضروری و مسلم باشد.

مفاد دوم: عقد، تابع قصد است به این معنی که عقد از اموری است که با قصد مشخص می‌شود به این معنی که هر عقدی احتیاج به دو طرف ایجاب و قبول دارد و دوشنی که عوض و معوض قرار بگیرند. مفاد سوم: نوع هر عقدی با قصد مشخص می‌گردد. اگر شخص قصد بیع داشت، عقد بیع واقع می‌شود و اگر قصد عاریه داشت عاریه تحقق می‌یابد. براساس این مفاد، قاعده «العقود تابعه للقصد» اختصاص به عقود نداشته و شامل ایقاعات نیز می‌گردد و مفهوم آن دارای عقد ایجابی به معنی «ما قصد یقع» و عقد سلبی به معنی «ما لم یقصد لایقع» است. (بجنوردی، همان، ص ۱۱۸ و ۱۱۹)

شرط اساسی برای تحقق عقد، بلکه تمام اعمال حقوقی، وجود قصد است. قصد همان اراده است که به اراده باطنی و ظاهری تقسیم شده است. اراده باطنی به تنهایی برای تحقق عقد کافی نیست بلکه لازم است به نحوی ظهور خارجی بیابد.

در این دیدگاه، معنی قاعده «العقود تابعه للقصد» شرطیت اراده و قصد در عقود و عدم تحقق عقد بدون قصد است. ماده فوق‌الذکر نیز بیانگر همین مطلب است و مفهوم مخالف آن چنین می‌شود که «عقد بدون قصد انشاء تحقق نمی‌یابد» مضافاً لازم است که قصد، بروز و ظهور خارجی داشته باشد که این همان اراده ظاهری است. برای تشخیص اینکه آیا عمل حقوقی از روی قصد تحقق یافته است یا خیر باید به شرایط اساسی صحت عمل شخص توجه کرد؛ از جمله اینکه شخص عاقل و بالغ و رشید باشد و عمل را در حالتی که محل صحت اراده است، انجام نداده باشد. بدین ترتیب می‌توان گفت آنچه را که

قصد کرده تحقق می‌یابد.

ماده ۱۹۵ قانون مدنی: «اگر کسی در حال مستی یا بیهوشی یا در خواب معامله نماید، آن معامله به واسطه فقدان قصد باطل است.»

عقد بدون اراده تحقق نمی‌یابد. همان‌گونه که فقها در شرایط عمومی عقود به آن تصریح کرده‌اند که تابع بدون متبوع وجود نمی‌یابد. براساس این مفاد، عقد غافل، نائم، ناسی، هازل و مست که قصد انشاء ندارند باطل است. هر يك از حالات مستی و بیهوشی و خواب را می‌توان اماره‌ای بر عدم وجود قصد تلقی کرده و حکم به بطلان عقد داد.

ماده ۱۹۹ قانون مدنی: «رضای حاصل در نتیجه اشتباه یا اکراه موجب نفوذ معامله نیست.»

ماده ۲۰۳ قانون مدنی: «اکراه موجب عدم نفوذ معامله است اگر چه از طرف شخص خارجی غیر از دو طرف معامله واقع شود.»

اختیار یکی از شروط صحت عقدی است که در مقابل اکراه قرار می‌گیرد؛ و منظور از آن طیب خاطر و رضایت عاقد است. عاقد مکره دارای قصد می‌باشد، اما قصد وی متعلق به لفظ است نه به مدلول و در چنین مواردی، عدم تطابق اراده واقعی و اراده ظاهری، به این دلیل است که عاقد قصد به مدلول لفظ عقد را ندارد؛ البته اکراه در معنای عام خود شامل اجبار نیز می‌شود؛ اما در معنای خاص، اکراه همان عدم قصد به مدلول لفظ است. بنابر فتوای مشهور فقهای شیعه هر گاه رضایت و طیب نفس برای مکره حاصل شود و پس از عمل اکراه شده به آن رضا دهد عقد یا ایقاع صادر شده از روی اکراه صحیح خواهد بود. لذا به همین دلیل است که معامله مکره غیر نافذ است نه باطل.

ماده ۲۱۸ قانون مدنی: «هر گاه معلوم شود که معامله با قصد فرار از دین که طور صوری انجام شده آن معامله باطل است.»

معامله کننده باید قصد ایجاد يك رابطه حقوقی که دارای آثار خاص است داشته باشد، کسی که معامله‌ای را به طور صوری انجام می‌دهد در واقع قصد معامله کردن نداشته و معامله‌ای که فاقد قصد باشد در حقیقت پا به عرصه وجود نگذاشته است؛ «ماوقع لم يقصد» شخصی که معامله‌ای صوری انجام می‌دهد نه قصد باطنی داشته و نه قصد ظاهری او الفاظی را بر زبان جاری می‌کند بدون اینکه این الفاظ دارای هر گونه اثر حقوقی باشند. در مورد این ماده به نظر می‌رسد که باید گفت هر گاه معلوم شود معامله به طور صوری انجام شده، آن معامله باطل است خواه با قصد فرار از دین باشد یا به دلایل دیگر و در واقع صوری بودن علت اصلی بطلان است نه «قصد فرار از دین» چون اگر با قصد فرار از دین معامله

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسة العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادی جهان اسلام

صحیحی انجام گیرد نباید حکم به بطلان آن داد. البته برخی معتقدند که این ماده، مفهوم مخالف ندارد؛ یعنی نمی‌توان گفت معامله‌ای که بدون قصد فرار از دین به طور صوری یا با قصد فرار از دین به طور غیر صوری انجام شود صحیح و نافذ است.

ماده ۳۴۶ قانون مدنی: «عقد بیع باید مقرون به رضای طرفین باشد و عقد مکره نافذ نیست.»
بیع به عنوان یکی از مصادیق معاملات در این ماده اختصاصاً بیان شده است و می‌توان حکم ماده ۳۴۶ ق.م، را در سایر موارد تسری داد، مثلاً اجاره و ودیعه و عقود جمعی و ورود غیر منجز به عرصه انتخابات. امثال آن. در عقدی که از روی اکراه واقع شده است باید گفت آنچه واقع شده مورد قصد قرار نگرفته است یعنی «ما وقع لم یقصد»؛ به عبارت دیگر اراده و قصد معیوب بوده و صلاحیت خلق آثار حقوقی تمام و کامل را ندارد اما رضای بعدی عاقد می‌تواند آن را کامل کند.

ماده ۳۶۱ قانون مدنی: «اگر در بیع عین معین معلوم شود که مبیع وجود نداشته بیع باطل است.»
دلیل حکم ماده فوق این است که در هنگام انشای عقد بیع، قصد متعلق چیزی واقع نگردیده؛ یعنی قصد، موضوع نداشته است و طبیعی است که چنین قصدی فاقد اعتبار است. همان‌گونه که می‌دانیم در عقد بیع لازم است که مبیع و ثمن معلوم و معین باشند؛ البته اگر مبیع کلی باشد لازم نیست که در هنگام انشاء عقد موجود باشد و عدم وجود آن در حقیقت موضوع بیع را منتفی ساخته و آن را فاقد اثر می‌نماید. به عبارت دیگر در این مورد آنچه قصد شده واقع نگردیده است «ما قصد لم یقع» و از آنجایی که طبق قاعده «العقود تابعه للقصود»، عقد را تابع قصد می‌دانیم هر گونه خللی در قصد می‌تواند در عقد اثر بگذارد. حکم ماده ۳۶۱ را در سایر عقود نیز می‌توان جاری دانست؛ برای مثال اگر در اجاره مال معین معلوم شود که مورد اجاره وجود نداشته، عقد باطل است و همچنین است در رهن و ودیعه و ورود به عرصه انتخابات و امثال آن.

ماده ۶۶۳ قانون مدنی: «وکیل نمی‌تواند عملی را که از حدود وکالت او خارج است انجام دهد.»
ماده فوق‌الذکر در واقع اشاره به جنبه دیگری از متعلق قصد طرفین در عقد وکالت دارد. گفتیم که عقد تابع قصد است و آنچه قصد می‌شود در صورت داشتن تمام شرایط لازم محقق می‌گردد و هر چه که قصد نشده پا به عرصه وجود نمی‌گذارد. دلیل حکم ماده ۶۶۳ ق.م، این است که انجام اعمال خارج از حدود وکالت توسط وکیل متعلق قصد طرفین قرار نگرفته و لذا در حکم عمل فضولی تلقی می‌گردد و باید آن را غیر نافذ دانست. البته موکل می‌تواند با رضای بعدی به این گونه اعمال وکیل نفوذ حقوقی بخشد. زیرا وکیل تا زمانی که در محدوده عقد وکالت اقدام به عملی نماید، وکیل است و هر گاه خارج از آن محدوده عمل کند، کاملاً بیگانه می‌باشد و حکم فضول در مورد وی جاری می‌گردد. رضای بعدی موکل، اعمال

فصلنامه علمی - پژوهشی
جمعیت نرسان عالم اسلامی
پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام

۱۰

سال دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

فضولی وکیل را وارد در محدوده قصد می‌نماید و این از آثار آزادی اراده است. مواد دیگری از قانون مدنی که می‌توانند به عنوان مصادیق قاعده «العقود تابعه اللقصد» تلقی گردند:

۵. عقد تعلیقی و متزلزل

تعلیق در لغت به معنی آویختن، آویزان کردن چیزی به دیگر است (دهخدا، بی تا، ۵۹۷۰) همان طوریکه در ماده ۱۸۹ قانون مدنی نیز آمده است: عقد معلق آن است که تأثیر آن بر حسب انشا موقوف به امر دیگری باشد که آن امر را اصطلاحاً معلق علیه می‌نامند. هر عقد دارای آثار مخصوصی است که بلافاصله بعد از انعقاد آن عقد پدید می‌آید ولی طرفین می‌توانند بوسیله تعلیق پیدایش آن را بروجود امری دیگر منوط کنند. برخی از حقوقدانان بر این باورند که تعلیق عقد آن است که اثر حاصل از آن، که در همان حال عقد موجود می‌شود به علت نحوه مذاکرات طرفین، به طور ناقص ایجاد شود و زوال آن نقص، بسته به پیدایش عامل یا عوامل جدیدی باشد. پس چنین نیست که در عقد معلق آثار عقد در حین عقد محقق نگردد و گرنه لازم می‌آید که بین انشاء و منشأ فاصله زمانی حاصل شود، که این حتی در ایجاد موجودات اعتباری هم محال است. (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۷، ۱۵) برخی فقها نیز گفته‌اند تعلیق عبارت است از اینکه عاقد اثر عقد را معلق بر چیز دیگری نماید نه اینکه به طور طبیعی اثر عقد معلق بر چیز دیگر شود چرا که به آن دیگر تعلیق گفته نمی‌شود بلکه تعلق است (المراعی، ۱۴۱۷هـ.؛ ۲۲۷)

تعلیق و شرط به گونه‌ای با یکدیگر در ادبیات حقوقی و فقهی متفاوتند. تعلیق موکول و وابسته کردن عقد به امر دیگری است به طوری که پیش از تحقق امر معلق علیه، عقد به وجود نمی‌آید در حالیکه شرط، امری فرعی و متصل به عقد است که تشکیل عقد متوقف بر آن امر فرعی نیست بلکه عقد در زمان انشاء محقق می‌گردد و آثار آن را نیز با خود پدید می‌آورد. در بیان مفهوم شرط از عبارت «مشروط به اینکه» و برای تعلیق از واژه «اگر» استفاده می‌کند، به طور مثال معنی جمله «خانه‌ام را فروختم اگر ظرف یک سال برای من خانه بسازی» در معنای جمله اول فروش خانه و به تبع آن انتقال مالکیت موکول به ساختن خانه برای فروشنده است و اگر نسازد خانه مزبور فروخته نشده است. در حالیکه معنی جمله دوم این است که فروش خانه موکول به ساختن خانه برای وی نشده است و مالکیت از همان ابتدا به طرف مقابل منتقل می‌شود ولیکن ذمه خریدار اشتغال به ساختن خانه برای فروشنده هم می‌شود و به نوعی او متعهد به فعل می‌شود اگر خریدار امتناع کند از انجام تعهد ناشی از شرط، فروشنده می‌تواند با توسل به مراجع قضایی او را ملزم به ساختن خانه نماید. (شهیدی، ۱۳۷۷، ۷۰)

۵.۱ دیدگاه حقوقی

آیا تعلیق در عقد، تعلیق در انشاء است یا تعلیق در منشأ؟ در عالم طبیعت بین فعل و محصول فعل جدایی پیدا نمی‌شود و پس از انجام فعل اثر مستقیم آن بدون وابستگی به چیزی موجود می‌گردد مانند قراردادن يك فلز داغ بر روی دست که بلافاصله اثر خود که همان «سوزاندن» است را محقق می‌کند. اما در عالم اعتبار که ناشی از قرارداد و جعل معتبر است، نظام طبیعت در آن حاکم نیست، بنابراین هرگونه عمل حقوقی که مورد نیاز باشد و با مصالح جامعه و عدالت و نظم و امنیت عمومی تضاد نداشته باشد می‌تواند اعتبار و محقق شود. بنابراین نظریه غالب این است که تعلیق در انشاء را صحیح و معتبر نمی‌دانند. اما سؤال این است که اگر وضعیت تعلیق از قراین و اوضاع و احوال قابل استنتاج نبود، تعلیق را باید بر چه چیزی حمل کنیم. تعلیق در انشاء یا منشأ به تردید در تشکیل یا جزء توسل به قواعد و اصول حقوقی نیست بلکه تردید در تعلیق در انشاء یا منشأ در تردید در تشکیل یا عدم تشکیل عقد بر می‌گردد که مقتضای اصل، عدم تشکیل عقد یا بطلان آن یعنی حمل تعلیق به تعلیق در انشاء است (شهیدی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۷۰)

ثمره این نزاع نظری در دیدگاه «کشف و نقل» خود را نشان می‌دهد. چرا که اگر انشاء معلق بر شرط باشد و وقوع منوط به شرط شده باشد دیگر نمی‌توان مدعی بود که پس از تحقق شرط، عقد از روز انعقاد مؤثر واقع می‌گردد و وقوع شرط کاشف از این است که اثر آن از هنگام تراضی بوجود آمده است، ولی اگر تعلیق در منشأ باشد، برای تعیین ایجاد تعهد، تحلیل و قصد طرفین ضرورت دارد. زیرا در چنین صورتی آنان می‌توانند روز وقوع شرط را تاریخ ایجاد اثر عقد قرار دهند یا آن را مؤثر در گذشته سازند (و اثر قهقراپی داشته باشد) (کاتوزیان، ۱۳۷۴: ۱۵)

۵.۲ ادله و اقوال فقها

فقها برای بیان بطلان تعلیق در عقد اعم از انشاء و منشأ دیدگاههای متفاوت و مختلفی ارائه نموده‌اند. برای بطلان عقد تعلیقی دلایل مختلفی - اعم از عقلی و شرعی - بیان شده است که عبارتند:

(الف) - اصل استصحاب: استصحاب را «ابقاء ماکان» گویند. هرگاه عقد معلق واقع شود مانند بیع معلق که مشخص نباشد که آیا این بیع قانوناً ناقل مبیع به مشتری است یا نه؟ و هم چنین مشخص نیست که بیع مذکور ناقل ثمن به بایع است یا نه؟ در این صورت براساس اصل استصحاب مالکیت، هر يك از متعاملین مالك همان مالی هستند که پیش از عقد بیع داشته‌اند. این نتیجه علامت بطلان عملی بیع است

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association

جمعية تراسات العالم الاسلامی

فصلنامه علمی - پژوهشی

پژوهشهای باسی جهان اسلام

۱۲

سال دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

، به عبارت دیگر بیع مزبور عملاً مانند یک بیع باطل است (بروجردی عبده، ۱۳۲۹ هـ، : ۱۵۶)

ب) عموم و اطلاق الفاظ وارده: تعلیق در عرف و عادات اجتماعی و در عقدهای مرسوم در بین مردم شایع نیست. عقد منجز متعارف و متعادل است نه عقد معلق. اطلاعات و عمومات صحت عقود، به عقد منجز منصرف است نه عقد معلق، بنابراین عقد معلق را باید صرفاً در موارد خاص و منصوص صحیح و معتبر دانست نه به طور کلی (نائینی، ۱۴۱۸ هـ، : ۱۱۲)

ج) صاحب عروۀ می‌گوید اگر عقد معلق شده باشد بر شرطی که در آینده حاصل می‌شود باطل خواهد بود، خواه به نحو شرط مقارن باشد یا شرط متأخر و خواه آن شرط در آینده قطعی الحصول باشد یا مشکوک الحصول، (به نقل از کتاب النکاح، شبیری زنجانی، : ۲۴۶)

د) مرحوم شهید اول در کتاب قواعد آورده است که، انتقال ثمن و مثن باید به سبب تراضی طرفین باشد و تا جزم و قطع نباشد، تراضی هم نیست و تعلیق با جزم منافی است. مبنای استدلال این است که وقتی عقد معلق باشد، معامله کننده، مصمم بر عقد نیست، پس رضا موجود نیست و انتقال مالکیت تحقق پیدا نخواهد کرد و عقدی بوجود نمی‌آید. (شهید اول، ۱۴۰۰ هـ، : ۶۵)

ح) شیخ انصاری در کتاب مکاسب بیان داشته است که تعلیق با قصد انشاء نمی‌تواند وجود داشته باشد. بنابراین تعلیق نمی‌تواند در هیچ عقدی جایز باشد. مثلاً در عقد بیع اگر بایع حین اقدام به عقد بیع قصد انشاء نماید، باید اثر انشاء و ایجاد او بلافاصله در همان حین عقد به وجود آید حال آنکه تعلیق مانع می‌شود که اثر مزبور بلافاصله پس از عقد بوجود آید. (انصاری، ۱۳۷۴، : ۲۷۸ و ۲۹۶)

ط) عمده دلیل مخالفان تعلیق، اجماع است. بنابر اجماع‌های نقل شده تعلیق در هیچ عقدی جایز نیست مگر آنکه شارع تصریح به صحت آن نموده باشد. (نجفی ۱۹۸۱ م، : ۲۵۳)

ی) امام خمینی (ره) در این زمینه می‌فرماید آنچه را که بعضی از اعظام عصر گمان کرده‌اند که «تعلیق در منشأ باشد نه در انشاء» دارای اشکال است؛ زیرا اشکال آن قیاس نمودن ایجاد اعتباری به ایجاد تکوینی می‌باشد که این قیاس مع الفارق است و لازمه متمتع بودن تعلیق در معانی تصویری تعلیق معقول نیست و ناگزیر باید به معانی تصدیقیه رجوع نمود.

حق این است که اگر قید رجوع به انشاء نماید، مطلقاً صحیح است و تعلیق در منشأ محل تردید است. (موسوی الخمینی، ج ۱، ص ۳۴۷-۳۵۲). از این رو امام خمینی (ره) اساساً تعلیق در انشاء را قبول نداشته و تعلیق در منشأ را به چالش کشیده‌اند.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
مجموعه‌ای برای مطالعه و پژوهش در علوم اسلامی
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادین اسلام

۶. قاعده اکل مال به باطل

نامزدی که قصد جدی برای ورود به انتخابات را ندارد و صرفاً در قالب کمکی و پوششی است آیا می تواند از امکانات رسمی مثل صدا و سیما جهت تبلیغات استفاده کند و آیا رسانه ملی می تواند زمان معینی را برای وی که فاقد قصد جدی است اختصاص دهد؟ در پاسخ به این پرسش می توان از آیه شریفه لا تأکلو اموالکم بینکم بالباطل (نسائی، ۲۹) قاعده منع و حرمت اکل مال به باطل را اصطیاد نمود. در منابع فقهی اسلامی به موازات تأکید بر اصل عدالت اجتماعی و نقش آن در سالم سازی جامعه بر بهره گیری صحیح از اموال عمومی و بیت المال به عنوان وسیله ای برای رسیدن به هدف ذکر شده است. در این آیه به صراحت و روشنی (اکل مال به باطل) مذمت و نهی شده است. اکل در آیه خصوصیتی ندارد بلکه هرگونه تصرف و استفاده نا به حقی را در بر می گیرد. هرگاه شخصی قصد جدی برای ورود به انتخابات نداشته باشد و حضورش صرفاً کمکی و پوششی برای دیگران باشد این توافق و قرارداد از حیث عمومی نامعتبر بوده و بالتبع هرگونه بهره برداری از منابع رسمی و بیت المال از جمله تبلیغات در رسانه ملی غیر موجه و نامشروع جلوه نموده و اکل مال به باطل از حقوق و اموال عمومی است. استفاده از رسانه ملی برای نامزدهایی است که اراده جدی برای ریاست جمهوری داشته اند نه صورتی. نامزدی کمکی و پوششی اقدامی غیر عقلایی، نامتعارف و از منظر حقوقی نامعتبر است. امین الاسلام طبرسی (ج ۱/۱۳۴) و علامه طباطبائی (ج ۱/ ۶۹) در ذیل آیه مزبور آورده اند که ((و الاولی حمله علی الجميع لان الایه تتحمل الكل)) آیه عمومیت دارد و همه مصادیق نظیر قمار و ربا و سوگند دروغ و ربا و تصرف در اموال عمومی و انفال را شامل می شود. تحصیل رأی برای دیگران که مبتنی بر عقد و قرارداد نامعتبر باشد نیز شامل عمومیت آیه شده و غیر مجاز تلقی می گردد. در حکومت اسلامی هرگونه دخل و خرج تولید و توزیع و ورود به عرصه های اجتماعی و سیاسی باید با معیارهای صحیح و مشروع باشد وگرنه عقد باطل و بلا اثر است.

ب) انتخابات بمثابة عقدی اجتماعی

۱. تحلیل حقوقی حضور در انتخابات به مثابه تعهد عمومی اجتماعی

تغییر و صیوررت مفاهیم از حقوق خصوصی به حقوق عمومی آثار متعددی دارد. در قراردادهای خصوصی منعقد در حقوق کار هر چند قرارداد فیما بین دو شخص و یا اشخاص و کارگاه و کارفرما منعقد می شود، علی الاصول این قراردادها را باید در ذیل مبحث اجاره و رابطه اجیر و موجر و مستاجر

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association

جمعية دراسات العالم الإسلامي

فصلنامه علمی - پژوهشی

پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

۱۴

سال دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

موظف به سوگند یاد کردن نموده است. در سوگند نامه آمده است که خود را وقف مردم و اعتلای کشور و ترویج دین و اخلاق نماید. بدون تردید هرگاه شخص قصد و عزم راسخ برای نامزد شدن انتخابات نداشته باشد، نمی‌تواند در احیاء اخلاق و باورهای دینی و اعتلای کشور بکوشد.

۴. **تعارض خدمت به مردم با منافع گروه‌های خاص:** در اصل ۵۶ قانون اساسی خداوند انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. این حق نمی‌تواند در خدمت فرد یا گروه خاص قرار گیرد. به نظر می‌رسد نامزدی پوششی در انتخابات به نوعی تضییق و تضییع حقوق مردم در جهت منافع فردی یا گروهی و جناحی خاص است و از این حیث با قانون اساسی در تعارض قرار می‌گیرد.

۵. **مدبر بودن:** اصل یکصد و پانزدهم قانون اساسی بیانگر اوصاف رئیس جمهور است. رجل مذهبی، سیاسی و مدبر بودن از ویژگی‌های رئیس جمهوری بیان شده است. بنابراین اگر شخص از ابتدا قصد جدی نامزد شدن را نداشته باشد تدبیر وی محل تردید است و نمی‌توان صلاحیت وی را در قامت ریاست جمهوری به عنوان مدبر و رجل سیاسی احراز نمود.

۶. **ممنوعیت فریب و تخریب:** بنابر سیاست‌های کلی ابلاغی انتخابات توسط مقام معظم رهبری، فریب و تطمیع در انتخابات از آغازین فرایندها که با اعلام و نام نویسی شروع می‌شود تا آخرین مرحله انتخابات ممنوع می‌باشد. شخصی که از ابتدا به‌طور پوششی و کمکی وارد عرصه انتخابات می‌شود به نوعی دیگران را می‌فریبد و این فریب براساس بند ۵ سیاست‌های کلی انتخابات ممنوع است. (سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی ۱۳۹۵/۰۷/۲۴)

اصل ۱۱۶ قانون اساسی به صراحت از اعلام صریح اراده مبنی بر حضور در انتخابات سخن به میان آورده است بنابراین هرگاه اراده فرد متزلزل باشد و یا به امری خارجی معلق گردیده باشد، نمی‌توان آن شخص مردد را به‌عنوان کاندیدای واقعی تلقی نمود و به تعبیر حقوقی بر اراده متزلزل هیچ‌گونه امر حقوقی مترتب نخواهد بود و بلااثر است.

برای تحقق عقد به‌عنوان یک قرارداد اجتماعی لازم است که حتماً شخص اراده جدی برای انعقاد آن داشته باشد. عدم وجود اراده و یا اراده متزلزل موجب تشکیل نشدن عقد می‌شود. هرگاه شخص ورودش در صحنه انتخابات به‌عنوان میثاق و عقدی اجتماعی به نحو صوری باشد، عقد باطل و فاقد اثر حقوقی است. تزلزل در ارکان عقد موجب می‌گردد که ساختار و ساختمان عقد تشکیک نشود.

تزلزل در اراده و یا تردید در عقد اجتماعی، موجب تعلیق شدن عقد می‌گردد. عقد معلق حکایت از عدم عزم جدی دارد. برای ورود به عرصه انتخابات مانند هر عقد دیگر، باید عقد منجر باشد نه معلق

انجمن مطالعات جهان اسلام

Islamic World Studies Association

جمعية ترانس العالم الاسلامی

فصلنامه علمی - پژوهشی

پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام

۱۶

سال دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

. اطلاعات و عموماً صحت عقود به عقد منجز منصرف است نه عقد معلق (نائینی، ۱۴۱، ۱۴۱۸). صاحب کتاب شریف عروه نیز بر بطلان عقد غیر منجز و یا مشکوک الحصول تصریح نموده است (عروه، ۱۴۱۹، ۲۴۶) حضرت امام خمینی (ره)، نیز تعلیق در تصمیم و امر خارجی را صحیح ندانسته‌اند (امام خمینی (ره)، ۱۳۷۹ ج ۱: ۳۵۲-۳۴۷).

ممکن است ایراد شود پس ائتلاف‌های انتخاباتی چگونه است، آیا آنها نیز باطل است و شورای نگهبان اساساً نباید وارد مرحله احراز صلاحیت آنها بشود، در پاسخ باید اظهار داشت که در ائتلاف‌های انتخاباتی همه اشخاص قصد جدی ورود به انتخابات داشته و به عبارت دیگر عقد محقق می‌گردد و عقد ساختارش شکل می‌گیرد چرا که هم قصد و هم اراده به صراحت اعلام می‌گردد و لیکن آنچه که مشروط است، میزان رأی آوری بالاتر اشخاص نسبت به یکدیگر است که ائتلاف مشترك دارند. در بیان همه فقها و حقوق‌دانان اعم از متقدمین و متأخرین عقد مشروط نافذ، صحیح و معتبر است. بنابراین در ائتلاف ارکان و ساختمان عقد به صورت صحیح منعقد می‌گردد اما در عقد معلق اولاً اراده جدی وجود ندارد و قصد متزلزل است و ثانیاً تا معلق علیه بوجود نیاید عقد تشکیل نمی‌گردد.

بنابراین هرگاه رویدادی حقوقی نظیر ورود اشخاص به عرصه انتخابات از ابتدا متزلزل و معطوف به اراده جدی نباشد و به تعبیر اصل ۱۱۶ قانون اساسی صریحاً و منجزاً بیان نشود و دارای ابهام باشد، آن شخص عملاً ثبت نام و سایر مراحلش مخدوش و بلااثر است.

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بنیادین جهان اسلام

نتیجه گیری

قاعده تبعیت عقد از قصد از قواعد مسلم فقهی و حقوقی است. برای تحقق عقد، اراده باید مسلم و انشائی باشد. در تحقق عقد اراده ظاهری کافی نیست بلکه لازم است به نحوی ظهور خارجی اراده ابراز گردد. اراده صوری و غیر واقعی موجب بطلان عقد است. بر اراده مبهم و یا متزلزل اثر حقوقی مترتب نمی شود. بین عقد و قصد رابطه جدی باید وجود داشته باشد. در صورتی که شخصی خود را برای انتخابات نامزد کند اما قصد جدی برای ماندن در صحنه انتخابات نداشته باشد و اراده وی معطوف به حمایت از دیگری باشد بنابر نص اصل یکصد و شانزدهم قانون اساسی آن شخص را نمی توان نامزد انتخابات تلقی نمود. در اصل مزبور اراده منجز و قطعی برای نامزد شدن جزئی ارکان عقد به شمار رفته است.

تعلیق در عقود بنابر نظر مشهور فقها و حقوق دانان هرگاه ناظر بر انشائی باشد باطل است. در تعلیق در انشا عقد در نفس الامر شکل نمی گیرد و ارکان عقد تشکیل نمی شود. تعلیق در نامزد شدن در انتخابات تعلیق در انشائی بوده و موجب بی اعتباری آن می گردد.

بر اساس قاعده فقهی حقوقی اکل مال به باطل چنین شخصی نمی تواند از رسانه های رسمی و ملی معین شده جهت تبلیغ استفاده کند زیرا این اقدام استفاده نا به حق از اموال و امکانات عمومی است و با معیارهای صحیح و مشروع حقوقی و فقهی سازگاری و تناسب نداشته و باطل است. احراز صلاحیت چنین شخصی بر اساس اصول متعدد قانون اساسی محل تردید است.

فصلنامه علمی - پژوهشی
جمعیت تراست العالم الاسلامی
پژوهشهای باسی جهان اسلام

منابع:

۱. ابن تیمیہ. (۱۳۱۴ق.). الفتاویٰ الکبریٰ، لبنان: دار الکتب العلمیہ.
۲. ابن عابدین. (۱۳۱۵ق.). حاشیہ رد المختار، قم: دارالفکر.
۳. ابن قدامہ، محمد. (۱۴۴۴ق.). المغنی، قاهره: دارالفکرالعربی.
۴. بن نجیم مصری، زین الدین. (۱۳۱۴ق.). البحرالرائق فی شرح کنزالدقائق، بیروت: دارکوب العلمیہ.
۵. ابوزهره، محمد. (۱۴۱۵ق.). الملکیه و نظریه العقد، قاهره: دارالفکر.
۶. اصفهانی، محمدحسین. (۱۳۱۴ق.). حاشیہ المکاسب، تحقیق شیخ عباس محمد آل سباع، الناشر المحقق المطبعه، المعلمیہ، الطبعه الولی.
۷. امام خمینی، سید روحاھلل. (۱۳۱۱ق.). کتاب البیع، قم: مؤسسہ اسماعیلیان، الطبعه الرابعه
۸. ازالبنانی، سلیم رستم. (۱۳۱۶ق.). شرح المجله، بیروت: داراحیاء التراث العربی.
۹. بجنوردی، سید حسن. (۱۳۱۳ق.) القواعد الفقہیہ، تحقیق مهدی مہرزی و محمدحسین دارینی، قم: نشر الہادی.
۱۰. بزودی، علی. (۱۳۱۴ق.). کشف السرار عن اصول فخرالسالم، بیروت.
۱۱. جوزی، ابن قیم. (۱۳۱۱ق.). اعالم الموقعین، لبنان.
۱۲. جعفری لنگرودی، محمدجعفر۱۳۷۸. (، تر مینولوژی حقوق، تهران، گنج دانش، چاپ نهم.
۱۳. حرعاملی، محمد بن حسن. (۱۳۱۳ق.). تفصیل وسائل الشیعہ، قم: مؤسسہ آل البیت.
۱۴. حسینی مراغی، میرعبدالفتاح. (۱۳۱۱ق.). العناوین الفقہیہ، قم: مؤسسہ نشر جامعہ مدرسین.
۱۵. حلی، یوسف بن مظہر. (۱۳۱۱ق.). تذکرہ الفقہاء، مکتبہ الرضویہ الحیاء الآثار الحجویہ المؤسسہ الشیخ عبدالکریم التبریزی.
۱۶. زحیلی، د. محمد. (۴۱۱۳م.). القواعد الفقہیہ علی المذہب الحنفی و الشافعی، کویت: مجلس النشر العلمی جامعہ الكويت، الطبعه الثانيہ.
۱۷. سنہوری، احمد. (۱۳۵۴) مصادر الحق فی فقہ السالمی، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی.
۱۸. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر. (۱۳۱۱ق.). الشباه والنظائر، بیروت: دارالفکر.
۱۹. شیخ انصاری، مرتضی بن محمد. (۱۳۴۱ق.). کتاب المکاسب، تحقیق لجنہ التحقیق تراث الشیخ العظم، قم: مجمع الفکر السالمی، الطبعه الولی.
۲۰. شہید اول، محمد بن مکی عاملی ۱۴۰۰، القوائد و الفوائد، کتابفروشی مفید، چاپ اول.
۲۱. شیخ انصاری. (۱۴۱۳) المکاسب، قم: دھاقانی، چاپ سوم.
۲۲. شہیدی، مهدی، ۱۳۷۷ تشکیل قراردادها و تعہدات، تهران: حقوقدان، چاپ اول
۲۳. طوسی، محمدحسن. (۱۳۱۱ق.). الخالف، تحقیق سید علی خراسانی، مؤسسہ النشر السالمی، الطبعه الولی.
۲۴. فروغی، سید علیرضا. (۱۴۳۶) منطق استنباط (اصول فقہ)، تهران: انتشارات مجد، چاپ اول
۲۵. کاتوزیان، ناصر. (۱۳۷۶) حقوق مدنی نظریہ عمومی تعہدات، تهران: نشر یلدا، چاپ اول
۲۶. محقق نراقی، احمد. (۱۳۱۴ق.). عوائد الیام، قم: مکتبہ بصیرتی.

فصلنامہ علمی-پژوہشی
پژوہشی نیای جهان اسلام

۲۷. مراغی، عبدالفتاح بنعلی. (۱۳۱۱ق). عناوین، قم: مؤسسه النشر السالمی.
۲۸. ممحصانی، صبحی. (۱۳۴۴م). النظریہ العامہ للموجبات والعقود، بیروت.

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priv-۱۲۰۱۰۱

به این مقاله این گونه ارجاع دهید:

کریمی، سعید (۱۴۰۱)، «بررسی فقهی حقوقی نامزدی پوششی در انتخابات» فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، س ۱۲، ش ۱، بهار ۱۴۰۱، صص ۲۰-۱.

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

۲۰

سال دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱